OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

Muistio

Demokratia- ja julkisoikeusosasto
Erityisasiantuntija Amanda Mäkelä

20.9.2024

Oikeusministeriön vastaus sosiaali- ja terveysvaliokunnan pyyntöön koskien hallituksen esitykseen liittyvää perusoikeusarviointia

Oikeusministeriö on ollut kuultavana sosiaali- ja terveysvaliokunnassa hallituksen esityksen (HE 94/2024 vp) osalta. Sosiaali- ja terveysvaliokunta on pyytänyt oikeusministeriöltä yleisesti selvitystä siitä, mitä asioita perusoikeusarviointia tehdessä tulisi huomioida. Oikeusministeriö vastaa sosiaali- ja terveysvaliokunnalle kunnioittavasti seuraavan:

Perusoikeusarvioinnista

Oikeusministeriö toteaa, että hallituksen esitykset tulee valmistella perustuslain mukaisiksi. Niiden tulee täyttää myös Euroopan ihmisoikeussopimuksesta ja muista Suomea sitovista kansainvälisistä ihmisoikeusvelvoitteista sekä EU:n perusoikeusvelvoitteista johtuvat vaatimukset ja niitä laadittaessa on otettava huomioon Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ja EU:n tuomioistuimen oikeuskäytäntö.

Perusteen, jolla perusoikeutta rajoitetaan, tulee olla perusoikeusjärjestelmän kokonaisuuden kannalta hyväksyttävä. Rajoitusperusteena voi siten olla esimerkiksi pyrkimys suojata jonkin muun kuin rajoituksen kohteena olevan perusoikeuden toteutumista tai saavuttaa jokin muu sellainen päämäärä, joka on perusoikeusjärjestelmän kokonaisuuden kannalta objektiivisin perustein arvioituna (normatiivisessa mielessä) hyväksyttävä. Perusoikeusrajoitusten tulee olla välttämättömiä hyväksyttävän tavoitteen saavuttamiseksi ja muutenkin suhteellisuusvaatimuksen mukaisia. Perusoikeuden rajoitus on sallittu vain, jos tavoite ei ole saavutettavissa perusoikeuteen vähemmän puuttuvin keinoin. Rajoitus ei saa mennä pidemmälle kuin on perusteltua ottaen huomioon rajoituksen taustalla olevan intressin painavuus suhteessa rajoitettavaan oikeushyvään.

Kun kyse on rajoitusten vaikutuksista useampaan perusoikeuteen tai perusoikeuksien keskinäisistä rajoittavista vaikutuksista, näitä oikeuksia tulee pyrkiä sovittamaan yhteen ja löytämään eri perusoikeuksien välinen asianmukainen tasapaino, jolla kyseisiä oikeuksia rajoitetaan vähiten.

Perusoikeuksiin liittyy myös vaatimus ydinalueen koskemattomuudesta. Tavallisella lailla ei voida säätää perusoikeuden ytimeen ulottuvaa rajoitusta. Perusoikeuteen ei voida puuttua niin laajasti, että se mitätöisi perusoikeuden ydinsisällön.

Hallituksen esitykseen (HE 94/2024 vp) liittyvästä perusoikeusarvioinnista

Hallituksen esityksen (HE 94/2024 vp) säätämisjärjestysperusteluissa todetaan, että esitys on merkityksellinen useiden eri perusoikeuksien toteutumisen turvaamisen kannalta. Esityksessä on tuotu esiin muun muassa oikeus sosiaaliturvaan (perustuslain 19

Postiosoite Postadress	Käyntiosoite Besöksadress	Puhelin Telefon	Faksi Fax	S-posti, internet E-post, internet
Oikeusministeriö PL 25 FI-00023 Valtioneuvosto Finland	Meritullinkatu 10 00170 Helsinki Finland	0295 16001 Internat. +358 295 16001	09 160 67730 Internat. +358 9 160 67730	kirjaamo.om@gov.fi www.oikeusministerio.fi www.justitieministeriet.fi

§), yksityiselämän ja henkilötietojen suoja (perustuslain 10 §) sekä yhdenvertaisuus (perustuslain 6 §). EU:n perusoikeuskirjassa kyseisistä oikeuksista säädetään 7, 8, 20 ja 34 artiklassa.

Esityksessä on kyse ennen muuta siitä, miten henkilötietojen suoja sovitetaan yhteen muiden perusoikeuksien, kuten yhdenvertaisuuden, yksityiselämän suojan ja oikeuden sosiaaliturvaan kanssa sekä miten näiden perusoikeuksien välille löydetään asianmukainen tasapaino. Huomioon tulee ottaa myös se, että henkilötietojen suojan osalta arkaluonteisten tietojen, kuten terveystietojen, käsittelyn katsotaan kuuluvan yksityiselämään kuuluvan henkilötietojen suojan ytimeen, jolloin sääntelyä tulisi arvioida perusoikeuksien rajoitusedellytysten kannalta. (Ks. PeVL 37/2013 vp, s. 2/II, PeVL 29/2016 vp, s. 4—5 ja esimerkiksi PeVL 21/2012 vp, PeVL 47/2010 vp sekä PeVL 14/2009 vp).

Perustuslakivaliokunnan mukaan henkilötietojen suojan valtiosääntöisessä arviossa painopiste on henkilötietojen suojan ja käsittelyä määrittävien säännösten sisällöllisessä arvioinnissa. Perustuslakivaliokunnan mukaan yksityiselämän ja henkilötietojen suojalla ei ole etusijaa muihin perusoikeuksiin nähden (ks. PeVL 14/2018 vp, s. 8).

Euroopan perusoikeuskirjan 8 artiklassa turvattua henkilötietojen suojaa konkretisoi EU:n yleinen tietosuoja-asetus (EU) 2016/679. Asetuksella vahvistetaan säännöt luonnollisten henkilöiden suojelulle henkilötietojen käsittelyssä sekä säännöt, jotka koskevat henkilötietojen vapaata liikkuvuutta. Tietosuoja-asetuksen johdanto-osan 4 kappaleessa todetaan, että oikeus henkilötietojen suojaan ei ole absoluuttinen, vaan sitä on tarkasteltava suhteessa sen tehtävään yhteiskunnassa ja sen on suhteellisuusperiaatteen mukaisesti oltava oikeassa suhteessa muihin perusoikeuksiin.

Yleinen tietosuoja-asetus sallii jäsenvaltioille mahdollisuuden antaa myös asetusta täydentävää ja täsmentävää kansallista erityissääntelyä. Tietosuoja-asetus edellyttää, että myös asetuksen nojalla annettavan kansallisen erityissääntelyn tulee olla yleisen edun mukaista sekä oikeasuhteista sillä tavoiteltuun oikeutettuun päämäärään nähden. Tässä arvioinnissa on olennaista arvioida sitä, miten useamman perusoikeuden välille löydetään tasapaino. Kyse on siitä, voidaanko pysyvänä ratkaisuna hyväksyä potilastietojen luovuttamisen osalta se, että henkilötietojen suojan taso vaihtelee riippuen siitä, asuuko henkilö Uudellamaalla vai muualla Suomessa. Huomioon tulee myös ottaa, että esityksessä on kyse potilastiedoista, jotka arkaluonteisina tietoina kuuluvat henkilötietojen suojan ydinalueeseen (PeVL 37/2013 vp, s. 2/II).

Hallituksen esityksessä on pidetty suotavana, että perustuslakivaliokunta antaisi asiasta lausunnon. Oikeusministeriö pitää tätä perusteltuna ja kiinnittää valiokunnan huomiota asiantuntijalausunnossaan esitettyihin valtiosääntöisiin sekä tietosuojaan liittyviin huomioihin. Perustuslakivaliokunta antaa lausuntonsa sen käsittelyyn tulevien lakiehdotusten perustuslainmukaisuudesta.